

A hibrid hadviselés orosz elméletének változása az ukrainai tapasztalatok tükrében¹

DOI 10.17047/HADTUD.2019.29.1-2.49

A cikk a hibrid hadviselés elméletének változását járja körül, különös figyelmet szentelve Alekszandr Bartos, orosz hadtudományi gondolkodó munkáinak. Miközben Bartos – más orosz katonai szakértőkhöz hasonlóan – a Nyugatnak tulajdonítja a hibrid hadviselés alkalmazását, megállapításai – jelen tanulmány szerzője szerint – valójában az ukrainai háború orosz tapasztalatain alapulnak.

A jelen tanulmány az úgynevezett hibrid hadviselésről szóló orosz katonai gondolkodás fejlődését járja körül, kiemelt figyelmet szentelve Alekszandr Bartos orosz hadtudományi gondolkodó írásainak. Bár Bartos nem tartozik a legismertebb orosz katonai gondolkodók körébe, azon kevesek egyike, akik a(z) – orosz hadtudományi munkákban korábban idegen – hibrid háború kifejezést áttemelve a nyugati szakirodalomból, széles körben publikálnak annak összefüggéseiről. Bartos írásai azért figyelemre méltóak, mert úgy tűnik, mintha az azokban felvetett elméleti problémák Oroszország Ukrajna ellen vívott újszerű háborújának gyakorlati tapasztalatain alapulnának. Amennyiben Bartos gondolatait valóban az ukrainai háború tanulságai ihlették, akkor azok a hibrid hadviselés elméletének változására, egyben a hibrid hadviselés korlátjaira mutatnak rá.

A hibrid hadviselés az orosz katonai gondolkodásban

A hibrid hadviselés eredeti jelentésében – a kifejezést először használó William J. Nemeth tanulmányában – a kifejezést először használó William J. Nemeth tanulmányában – a csecsen gerillák által az orosz haderő ellen alkalmazott reguláris és irreguláris hadviselés elegyét jelentette. 2002-es tanulmányában Nemeth

---

¹ A cikk a Nemzeti Kutatási, Innovációs és Fejlesztési Hivatal támogatásával, az 129243-as számú, „Hagyomány és rugalmasság Oroszország biztonság- és védelempolitikájában” nevű projekt keretében valósult meg.

úgy érvelt, hogy a csecsen társadalom különleges, hibrid helyzete (ti. átmenet a premodern, klán-alapú és a modern társadalom között) egy sajátos, se nem tisztán gerilla, se nem tisztán hagyományos hadviselési formát hívott életre. A csecsenek által alkalmazott módszer ötvözte a gerilla harcmodort a szovjet és nyugati katonai doktrínák, valamint a modern technológia alkalmazásával.²

Nemethnek a hibrid hadviselésre alkotott fogalmát ma a nyugati szakirodalom széles körben az Oroszország által Ukrajna ellen, 2014 tavasza óta folytatott újszerű háború leírására használja.³ Lényegi különbség azonban az eredeti fogalomhoz képest, hogy az irreguláris és konvencionális hadviselés ötvözését Ukrajnában egy állami szereplő, Oroszország valósította meg, mely hivatalosan mindmáig tagadja részvételét a kelet-ukrajnai konfliktusban. Moszkva tervezte és koordinálta az Ukrajna elleni katonai műveleteket, melyek végrehajtását nagyrészt proxy-szereplők, kisebb – ám időnként meghatározó – részét pedig maga az orosz hadsereg végezte.

Miközben az orosz szakirodalomban korábban nem volt jelen a hibrid hadviselés kifejezés, az – köszönhetően a fogalom széleskörű (már-már parttalan) használatának Nyugaton – mára meghonosodott az orosz katonai gondolkodásban is. Ironikus módon, az orosz szakértők szerint a Nyugat az, mely hibrid háborút folytat Oroszország ellen. A nyugati értelmezéssel ellentétben, mely a hibrid hadviselést egy hadműveleti-hadászati fogalomként írja le, az orosz szakértők gyakran tekintenek a hibrid háborúra egy nyugati *nagystratégiaként*, melynek célja a Nyugattal szemben álló országok (mindenekelőtt Oroszország) gyengítése, feltartóztatása.

Alekszandr Bartos, az orosz Hadtudományi Akadémia tagja szerint „... *a hibrid háborúk tulajdonképpen új típusú nemzetközi szembenállással alakulnak, és a stratégiai nukleáris elrettenítés mellett hatékony, nem-nukleáris elrettenítési eszközt jelentenek Oroszország ellenfelei számára.*”⁴ Dmitrij Trenin, a Carnegie Moscow Center igazgatója arról értekezik, miként kerülhető el a katonai eszkaláció a hibrid háború korszakában. Elemzésében a hibrid háborút a hidegháború analógiájaként használja az Oroszország és a Nyugat közti új szembenállás leírására.⁵ Ez az értelmezés jelentőségében túlmutat azon, hogy melyik fél alkalmazza a hibrid hadviselést. Meghatározó orosz katonai gondolkodók szerint ugyanis a technológia (következésképp pedig a technológiailag legfejlettebb országok, mindenekelőtt az Egyesült Államok) határozza meg a jövő

2 Rácz, András: *Russia's Hybrid War in Ukraine. Breaking the Enemy's Ability to Resist*. The Finnish Institute of International Affairs, 2015.
<https://www.fiia.fi/en/publication/russias-hybrid-war-in-ukraine> (Letöltés ideje: 2019. január 8.) p. 28.

3 A hibrid háború fogalmának változását részletesen bemutatja Rác András fent idézett tanulmányának 2. fejezete.

4 Ἀάδοιο, Ἀεαεναίαδ: Δῖννεῖ ἀ ῥῖοο ἀεαδεαῖοδ αἰεῖ. ἱάααεεῖεῖα Ἀαῖαῖα ἱαῖαδῖα, 2017. οκτόβερ 20.
http://nvo.ng.ru/gpolit/2017-10-20/1_970_hybrid.html (Letöltés ideje: 2019. január 8.)

5 Trenin az angol nyelvű cikkben a hidegháborúhoz hasonlóan (Cold War) a hibrid háborút (Hybrid War) is nagy kezdőbetűvel írja, ezzel is hangsúlyozva, hogy egy történelmi korszakról, nem pedig a háborút mélységéről van szó. Trenin, Dmitri: Avoiding U.S.–Russia Military Escalation During the Hybrid War. Carnegie Moscow, 2018. január 25.
<http://carnegie.ru/2018/01/25/avoiding-u.s.-russia-military-escalation-during-hybrid-war-pub-75277>
 (Letöltés ideje: 2019. január 8.)

háborújának formáját.⁶ Trenin és Bartos olvasatában a hibrid háború a jövő hadviselési formája, mely – Trenin hidegháborús hasonlatát alapul véve – valószínűleg tartósan meghatározó marad.

Számos, az orosz stratégiai gondolkodásról szóló munkában megjelenik az *objektív* és *szubjektív tényezők* alkotta fogalompár.⁷ Vaszilij Szokolovszkij, egykori szovjet vezérkari főnök szerint a fegyveres konfliktus általános szabályainak (objektív tényező) ismerete teszi lehetővé a parancsnok számára a katonai események természetének előrejelzését, illetve ezen szabályok sikeres alkalmazását (szubjektív tényező) a jövő háborújában.⁸ Szokolovszkij szerint a „... *stratégia szabályai objektívek és pártatlanul vonatkoznak mindkét szembenálló félre*”.⁹

Ha elfogadjuk, hogy a hibrid hadviselés a modern háború általános formája, akkor annak szabályai az objektív tényezők közé tartoznak, melyek minél sikeresebb megértése és kihasználása jelenti a győzelem zálogát. Mindezt szem előtt tartva érdemes Alekszandr Bartos írásait górcső alá venni. A *Hibrid háború – átmenet a kudarcból a győzelembe* című tanulmány azt vizsgálja, hogy a hibrid háború szabályainak megértése és alkalmazása miként vezethet el a háború menetének megfordításához, és végső soron a stratégiai cél eléréséhez. Az elemzés – a szokásos orosz perspektívának megfelelően – hangsúlyozza, hogy a Nyugat az, mely a hibrid hadviselés eszköztárát alkalmazza Oroszországgal szemben. Ugyanakkor megjegyzi, hogy a Krím „újra-egyesítése” és a szíriai művelet a nyugati hibrid háborúval szembeni orosz „nemlineáris stratégia” sikeréről tanúskodnak.¹⁰ Az alapján, hogy a cikk másutt a hibrid háború nemlineáris jellegét hangsúlyozza, úgy tűnik, hogy a „nemlineáris stratégia” tartalmában megegyezik a hibrid háborúval.^{11, 12} Vagyis a szerző implicit módon beismeri, hogy Oroszország ugyanazt a hadviselési formát vetette be Ukrajnában (és Szíriában),¹³ mint amit véleménye szerint a Nyugat alkalmaz.

6 Jójárt, Krisztián – Rácz, András: Contemporary Russian Military Thinking on Conflicts of the 21 Century: Beyond the ‘Gerasimov Doctrine’. In: Kiss Álmós Péter (szerk): Conflicts in the Gray Zone: A Challenge to Adapt. Budapest, Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely, 2017., pp. 109-134

7 Thomas, Timothy: Russia Military Strategy. Impacting 21st Century Reform and Geopolitics. Foreign Military Studies Office, Fort Leavenworth, Kansas, 2015. p. 45.

8 Ibid. p. 46.

9 Idézi Szokolovszkijt Timothy Thomas. Ibid.

10 Аааааа, Аааааааа: Аааааааа аааа – аааааа аа аааааа а аааааа. Ааааааааа Ааааааа Аааааааа, 2018. јуниус 1, http://nvo.ng.ru/realty/2018-06-01/1_998_hybrid.html (Letöltés ideje: 2019. јануár 8.)

11 A nemlineáris háború Vlagyiszlav Szurkov egy novellájában is visszaköszön. A Kreml szürke eminenciásának, és az ukrainai művelet egyik fő koordinátorának tekintett politikai tanácsadó Natan Dubovickij írói álnévén írt novellájában egy fiktív történetről, a történelem első nemlineáris háborújáról értekezik. Аааааааааа, Аааа: Ааа аааа. Дóññеёё Ёёиіаа, 2014. március 12. <http://ruspioner.ru/honest/m/single/4131> (Letöltés ideje: 2019. јануár 8.)

12 Peter Pomerantsev értelmezését Szurkov cikkéről lásd: Pomerantsev, Peter: How Putin Is Reinventing Warfare. Foreign Policy, 2014. máјus 5. <https://foreignpolicy.com/2014/05/05/how-putin-is-reinventing-warfare/> (Letöltés ideje: 2019. јануár 9.)

13 Érdekes, hogy Bartos nemcsak a Krím annektálására, de Oroszország szíriai beavatkozására is az orosz nemlineáris stratégia példajaként tekint. Miközben Moszkva Szíriában is széles körben támaszkodik proxy-szereplőkre, a háborúban Moszkva hivatalosan is részt vesz a szír kormány felkérésére. Döntő részben pedig a reguláris (elsősorban légi és haditengerészeti) erőire támaszkodva hajtja végre műveleteit. A nyugati szakirodalom nem tekinti Oroszország szíriai hadműveletét hibrid hadviselésnek.

A Bartos által leírtak – mint a hibrid háború objektív szabályainak szubjektív értelmezése – tehát ugyanúgy vonatkoznak Oroszországra, mint a Nyugatra. Sőt, a tanulmány olvasásakor óhatatlanul felmerül az olvasóban, hogy a Bartos által felvetett elméleti problémákat valójában az orosz haderő ukrainai szerepvállalásának nagyon is gyakorlati tapasztalatai ihlették.

„Súrlódás” a hibrid háborúban

Clausewitz szerint a *súrlódás* az, mely megkülönbözteti a valódi háborút a papíron lévőtől. Úgy fogalmaz, hogy a „... háborúban minden egyszerű, azonban a legegyszerűbb dolog is nehéz. Ezek a nehézségek szaporodnak és oly surlódást hoznak létre, melyről senkinek sincs helyes fogalma, aki a háborút nem látta.”¹⁴ Clausewitz a súrlódás forrásaként határozza meg például a veszélyt, a testi megerőltetést, a bizonytalanságot és a véletlent.

Bartos írásában idézi Andrej Kokosint, az Orosz Tudományos Akadémia egyik akadémikusát, aki szerint a súrlódás fogalma teljes egészében eltűnt a második világ-háború utáni orosz katonai gondolkodásból. A súrlódás jelenségének figyelmen kívül hagyása Kokosin szerint szükségszerűen levon valamennyi hadtudományi munka értékéből.¹⁵ Bartos szerint a súrlódás nagyobb jelentőséggel bír a hibrid háborúban, mint a hagyományos háború esetében. A hibrid háborúban ugyanis mind az alkalmazott eszközök és módszerek, mind pedig a résztvevő szereplők köre jóval szélesebb, mint egy hagyományos fegyveres konfliktusban. A konfliktusban résztvevő szereplők egyidejűleg alkalmazzák a hagyományos hadviselés formáit és módszereit, miközben olyan irreguláris szereplőkre támaszkodnak céljaik elérésében, mint amilyenek a felkelők vagy a nemzetközi terrorista csoportok. Ezen kívül széles körben használnak olyan, nem katonai eszközöket, mint amilyen az információs és kiberhadviselés, vagy a gazdasági szankciók.¹⁶ Ezek együttesen növelik a kiszámíthatatlanságot, azaz a súrlódást. Az agresszor nem tudja teljes egészében ellenőrzése alatt tartani a proxy-szereplőket, melyek képesek blokkolni vagy megkerülni a konfliktus rendezését célzó nemzetközi kezdeményezéseket, saját érdekeiket követve pedig a káosz és anarchia irányába terelik a konfliktust.¹⁷

A fenti gondolatok nagyfokú azonosságot mutatnak az Ukrajnában tapasztaltakkal. Oroszország proxy-szereplők széles körére támaszkodott a Krím annexiója és a kelet-ukrainai háború során. A Donyec-medencében tevékenykedő milíciák között rendszeresek voltak a harcok és leszámolások, színre léptek a Kreml akaratával szembemenő parancsnokok is.

Moszkvának az erőszak eszközével végül is sikerült megszilárdítania ellenőrzését az úgynevezett „Donyeck-i” és „Luhanszki Népköztársaságok” felett. Nagyon valószínű, hogy a renitens parancsnokok elleni merényletek legalább egy része mögött is

14 Clausewitz, Karl: A háborúról. Athenaeum, Budapest, 1917, p. 73.

15 Ааааа, Ааааааа: Ааааааа аааа – аааааа аа ааааа а ааааа. Аааааааа Аааааа ааааааа, 2018. јуниус 1. http://nvo.ng.ru/realty/2018-06-01/1_998_hybrid.html (Letöltés ideje: 2019. јануár 8.)

16 Ibid.

17 Ibid.

Oroszország állt.¹⁸ Ukrán katonai források szerint Moszkva nemcsak megszilárdította hatalmát a szakadár területeken, de egészen a zászlóalj szintig bezárólag „mikromenedzseli” azok katonai tevékenységét. Miközben az úgynevezett Donyeck-i és Luhanszki Népköztársaságok katonai alakulatainak parancsnokai helyiek, addig a valódi parancsnoki jogköröket az orosz fegyveres erők által delegált parancsnok-helyettesek gyakorolják.¹⁹ Hasonló taktikai szintű irányítást valósított meg Moszkva Szíriában is a Szíriai Arab Hadsereg és más szövetséges milíciák alakulatai felett.²⁰

Egy 2018 februárjában történt légicsapás rávilágított arra, hogy Moszkva nem bír totális ellenőrzéssel még az egyébként olyan, az orosz államhoz közel álló szereplők felett sem, mint amilyen a Wagner katonai magánvállalat. Az incidensben több tucat, a Wagner kötelékében szolgáló orosz zsoldos vesztette életét, amikor azok többszöri figyelmeztetés ellenére sem voltak hajlandók leállítani az amerikaiak által támogatott kurd erők elleni előrenyomulást.

Az a tény, hogy az amerikaiak által a szíriai orosz erőknek küldött figyelmeztetések nem jutottak el a Wagner erőihez, arra enged következtetni, hogy a katonai magánvállalat nem egyeztetette akcióját az orosz hadsereggel. Így az orosz haderő vagy nem tudott arról, hogy a kurd állásokat támadó alakulat a Wagnerhez tartozik, vagy – mintegy büntetésből – tudott róla, ám szándékosan nem figyelmeztetett az amerikai válaszcseleltre.²¹

Bartos egy másik fontos megállapítása, hogy a súrlódás eredményeként a hibrid háborúban jelentéktelennek tűnő, harcászati szinten előforduló jelenségek is stratégiai horderejűek lehetnek és befolyásolhatják az egész hadművelet lefolyását.²² Ez a gondolat nem Bartos sajátja. Alekszandr Szvecsin, a két világháború között alkotó szovjet hadtudományi gondolkodók egyik kiemelkedő alakja az elsők között írta le, hogy harcászati szintű események bizonyos politikai körülmények között stratégiai jelentőségre tehetnek szert.²³ Ez a megállapítás korunk háborúiban kiemelkedően fontos az orosz katonai gondolkodók szerint.

Egy tanulmány mellett érvel, hogy a jelen körülményei között megváltozik a politikai vezetés és a katonai erők tevékenysége közötti kapcsolat is, minthogy a politikai vezetés képes közvetlenül hatást gyakorolni a fegyveres küzdelemre nemcsak a stratégiai, de a hadműveleti és harcászati szinteken is. Ugyanakkor a taktikai szinten zajló események is képesek megváltoztatni egy állam politikai célkitűzéseit. Ez a szerzők

18 Jensen, Donald: Moscow in the Donbass: Command, Control, Crime and the Minsk Peace Process. NATO Defense College, 2017. március 24. <http://www.ndc.nato.int/news/news.php?icode=1029> (Letöltés ideje: 2019. január 8.)

19 Ezt az információt egy magas rangú ukrán katonai forrás osztotta meg a szerzővel.

20 Аїїїїїїї, Аїїїїїїї: Оїїїї аїї іїїїї аїїї. VPK, 2018. јїїїї 23. <https://vpk-news.ru/articles/43971> (Letöltés ideje: 2019. јїїїї 8.)

21 Rácz András – Jóјárt Krisztіán: A Deir ez-Zór incidens: Amerikai légіcsapás a Wagner orosz zsoldosai ellen Szіrіában. Stratégiai Védelmi Kutatóközpont, 2018. február 26. http://www.mat.hu/hun/downloads/docs/SVKK_2018_8.pdf (Letöltés ideje: 2019. јїїїї 8.)

22 Аїїїїї, Аїїїїїїї: Аїїїїїїї аїїї – іїїїїї ії іїїїїї ē іїїїїї. Іїїїїїїїї Аїїїїї Іїїїїїїї, 2018. јїїїї 1. http://nvo.ng.ru/realty/2018-06-01/1_998_hybrid.html (Letöltés ideje: 2019. јїїїї 8.)

23 Thomas, p. 63.

szerint főként az információs technológia és az információs hadviselés egyre növekvő szerepének tulajdonítható.²⁴

Bartos szerint a hibrid háborúban a taktikai cselekmények képesek akár fordulópontot is előidézni a háború menetében. Az MH17-es járat katasztrófája tragikus gyakorlati igazolása ennek a jelenségnek.²⁵ Az esemény rádöbbsentette a világ közvéleményét a Kelet-Ukrajnában zajló konfliktusra, és arra készítette az Európai Unió tagjait és más országokat, hogy a korábbinál jóval szigorúbb szankciókat léptessenek életbe Moszkvával szemben. Vagyis egy taktikai esemény (jelen esetben egy Buk légvédelmi rakétakomplexum kilövőegységének átadása az oroszpárti milíciáknak), melynek célja egy hadművelleti előny elérése volt (ti. az ukrán légierő tevékenységének ellehetetlenítése a térségben), a súrlódás következtében (hiányos információk miatt a repülőgépet tévesen azonosította a Buk kezelőszemélyzete) nem szándékolt, negatív stratégiai szintű következménnyel járt (a korábbinál jóval szigorúbb, az orosz gazdaságot súlyosan érintő pénzügyi és gazdasági szankciók).

Clausewitz szerint a megszokás, a sereg hadi edzettsége az „egyetlenegy szer”, mely képes a súrlódást enyhíteni.²⁶ Bartos szerint a hibrid háborúban „egyedülálló olajozóként” a legitimitás és a nemzetközi normáknak és szabályoknak való alárendeltség teljes hiánya szolgál. Ez lehetővé teszi a legpiszkosabb provokációk végrehajtását is terrorszervezetek, szervezett bűnözői csoportok és katonai magánvállalatok bevonásával.²⁷ Mindebből az következik, hogy noha a proxy-szereplők széleskörű alkalmazása növeli a súrlódást, mögéjük bújva a hadviselő felek képesek elszigetelni magukat a háború erkölcsi és jogi következményeitől. Jó példa erre a Wagner és más orosz katonai magánvállalatok ukrajnai és szíriai tevékenysége. Az orosz katonai magánvállalatokat rendszerint a legkockázatosabb műveletekben vetik be, hiszen – nem hivatásos katonákról lévén szó – a Kreml szerepe letagadható, a veszteségekkel pedig nem kell elszámolni az orosz közvélemény felé.

Exit stratégia a hibrid háborúban, avagy az elért eredmények konszolidálásának problémája

A hibrid háború minden bizonnyal legfontosabb kérdése, hogy az hogyan végződik, miként realizálható az agresszor által elért cél, ha az hivatalosan nem is részese a konfliktusnak?

24 Асєуіаа, І.А. – Ідєуінеєє, А.Є.: Ініііііау єіііііієу а оадаєоада аїіііііііє аїііііі іадаіє одаєє XIX ааєа. Ааіііієє, Аєааііієє Аііііііііє Іаоє, 2015/1. p. 45.

25 Moszkva, abból a célból, hogy az ukrán fél ne tudja érvényesíteni ellenőrzését a kelet-ukrajnai légterben – elvágva ezzel az ukrán erőket a légítámogatás és a légi úton történi utánpótlás lehetőségétől –, légvédelmi eszközökkel látta el az oroszpárti milíciákat. 2014. július 17-én azonban hibás célazonosítás miatt ukrán katonai gép helyett a Malaysian Airlines utasszállító gépét találta el az orosz haderő 53. légvédelmi rakéta-dandárjából átdobott Buk légvédelmi löveg.

26 Clausewitz, p. 75.

27 Ааііііі, Аєаєаііііі: Аєаєаііііі аїіііі – іііііє аїіііі іаєіііііііііє ааіііііііііієє Діііііє. Іаєіііііііііііііііі, 2017. оіііііі 16.
<http://www.nationaldefense.ru/includes/periodics/maintheme/2017/1016/154222573/detail.shtml>
(Letöltés ideje: 2019. január 17.)

Ahogy Bartos megjegyzi, a hibrid háborúban nem számíthatunk valamelyik fél kapitulációjára.²⁸ Ez a megállapítás azért fontos, mert ellentmond más orosz szerzők még az ukrainai háború előtt papírra vetett gondolatainak. Valerij Geraszimov vezérkari főnök széles körben ismertté vált, *A tudomány értéke az előrejelzésben van* című, 2013 februári cikkében azt írja, hogy az „új típusú háborúkban” az erőszak nyílt alkalmazására csak a végső siker elérése érdekében kerül sor.²⁹ Szergej Csekinov és Szergej Bogdanov szintén ugyanebben az évben publikált írásukban hasonlóképp érvelnek. Szerintük az „új generációs háború” kezdeti periódusában a nem katonai eszközök alkalmazásával az agressziót elszenvedő állam gyakorlatilag megbénítható, így a reguláris erők csupán a maradék ellenállás felszámolása érdekében kerülnek bevetésre.^{30, 31} Bartos ezzel ellentétes megállapítása a hibrid hadviselésről szóló orosz katonai gondolkodás változásáról tanúskodik, melyet nagy valószínűséggel az Ukrajnában szerzett tapasztalatok inspiráltak. Szintén a koncepció fejlődését mutatja a „színes forradalom” és a „hibrid háború” közti különbségtétel és eltérő hadikultúrákba történő besorolása.³² Mindkettő az indirekt módszerek széleskörű alkalmazására épül, ám amíg a színes forradalmak gyors lefolyásuk (néhány hét) miatt a megsemmisítő, addig a hibrid háborúk a kifárasztó hadikultúrához tartoznak.

Bartos szerint a színes forradalom stratégiája nem működik stabil államokkal szemben, ezért annak kudarca esetén az agresszornak fel kell készülnie egy elhúzódnó, felőrlő jellegű hibrid háborúra, amennyiben továbbra is el akarja érni politikai célját.³³ Az ukrajnai háború kontextusában e két kategóriának jól megfeleltethető a nem egészen három hét leforgása alatt lezajlott krími annexió, illetve az immáron lassan ötödik éve húzódnó kelet-ukrajnai háború. A Krímben és a Donyec-medencében kezdetben kibontakozó események közötti hasonlóság arra utal, hogy Moszkva ugyanazt a stratégiát követte mindkét területen. A Krímben a helyi sajátosságok

28 Ibid.

29. Áãðàñèíà, Âæåðée: Öáííñòù íàòèè à ðåååæååíèè. VPK, 2013. febrúar 26. <https://www.vpk-news.ru/articles/14632> (Letöltés ideje: 2019. január 17.)

30 Bogdanov, Sergei – Chekinov, Sergei: The Nature and Content of a New-Generation War. Military Thought, No. 4, 2013

31 Az „új típusú”, illetve „új generációs” hadviselés kifejezések minden bizonnyal egymás szinonimái. Erre nem csak a tartalmi egyezőség utal, hanem az is, hogy mind Geraszimov, mind pedig a Csekinov és Bogdanov szerzőpáros – látszólag következtlenül – mindkét kifejezést egyaránt használta későbbi írásai során.

32 Az, hogy a színes forradalmakra az orosz katonai gondolkodók a nyugati hadviselés részeként tekintenek, nem újdonság. Geraszimov fentebb idézett írásában az „arab tavasz” is színes forradalomként, azaz a Nyugat által gerjesztett és koordinált eseménysorozatként látta. Geraszimov az „arab tavaszra” az új típusú háború általános formájának példájaként tekint. Bővebben lásd Anthony Cordesman összegzését egy, az orosz védelmi minisztérium által szervezett 2014-es konferenciáról. Cordesman, Anthony H.: Russia and the “Color Revolution”. A Russian Military View of a World Destabilized by the US and the West. CSIS, 2014. május 28. <https://www.csis.org/analysis/russia-and-“color-revolution> (Letöltés ideje: 2019. január 17.)

33 Áaðóioø, Àèàèñàràø: Àèáðèáíay áíèíá – ííáúè àúçíá íáòèíàèúííè ááçíñáñíñòè Ðíññè. Íáòèíàèúíáy Íáíðííá, 2017. október 16.
<http://www.nationaldefense.ru/includes/periodics/maintheme/2017/1016/154222573/detail.shtml>
 (Letöltés ideje: 2019. január 17.)

(beleértve az állandó orosz katonai jelenlétet), az ukrán vezetés benuhátrása, valamint egy nagyarányú orosz offenzívától való félelem miatt a stratégia gyors sikert hozott. Ezzel szemben Moszkva nem volt képes hasonló áttörés elérésére a Donyec-medencében. 2014 nyarára ugyanis az ukrán vezetésnek sikerült rendeznie sorait és masszív ellentámadásba lendülnie. Ez utóbbi szempontjából kulcsfontosságú volt, hogy az ukrán határ közelében összevont jelentős létszámú orosz erő immáron nem volt képes elrettenteni az ukrán vezetést attól, hogy katonai erővel lépjen fel a Donyec-medencében. Az ukrán vezetés minden bizonnyal sejtette, hogy Moszkva nem hajlandó megfizetni egy Ukrajna elleni nyílt háború katonai és politikai árát.

Valószínűnek tűnik, hogy az elhúzódo kelet-ukrainai háború volt az, amely ráirányította Bartos figyelmét két, szintén a súrlódáshoz köthető fogalomra: a *fáradtságra* és a *megerőltetésre*. Szerinte a hibrid háború nem csupán az előerőt, a fegyverzetet és a haditechnikát meríti ki, hanem a stratégiát, az ideológiai elképzeléseket és a háború megvívásának módszereit is. Ez szükségessé teheti a stratégiai cél újraértékelését vagy akár teljes megváltoztatását is.³⁴ Jó példa erre az orosz stratégiai célok változása Kelet-Ukrajna vonatkozásában. Valószínű, hogy a putyini vezetés eredeti szándéka az volt, hogy szárazföldi folyosót létesítsen Oroszország és a Krim között.³⁵ Ahogy azonban ennek és a Novorosszija-projekt sikerének realitása egyre halványult, úgy változott meg az orosz stratégiai cél is, hogy az úgynevezett szeparatista régiókat Ukrajnán belül tartva tovább gyengítsék azt, ezzel egyben ellehetetlenítve Kijev NATO-tagságát.³⁶ Vagyis Moszkva képes volt rugalmasan igazítani stratégiai céljait a megváltozott körülményekhez, és azokat érvényesíteni a proxy-szereplőinek saját, sokszor eltérő érdekeivel szemben.

Ugyan a szíriai expedíciós művelet nem tekinthető „klasszikus” hibrid hadviselésnek, Oroszország hasonló megközelítést alkalmazott ott is. Moszkva szíriai stratégiáját egy tanulmány az üzleti életben „emergent” vagy „lean strategy”-ként ismert módszerhez hasonlította. Ennek a megközelítésnek a lényege a rugalmasság és a gyors adaptáció; a stratégiát alkalmazó kezdetben egyszerre több, egymással akár látszólag ellentétes irányvonalat követ, és az erőforrásait végül arra összpontosítja,

34 Ἀάδδδδδδ, Ἀάάάάάάά: Ἀάάάάάάά Ἀάάά – Ἀάάάάά Ἀά Ἀάάάά+ Ἀά Ἀάάάά. Ἀάάάάάάά Ἀάάάά Ἀάάάάάά, 2018. június 1. http://nvo.ng.ru/realty/2018-06-01/1_998_hybrid.html (Letöltés ideje: 2019. január 8.)

35 Ezt erősíti meg egy volt FSZB tábornokkal – a hírhedt Igor „Sztrelkov” Girkin egykori főnökével – készített 2014-es interjú is, melyben a tábornok úgy nyilatkozott, hogy „teljes ostobaság” volna a Krimet magára hagyni, muszáj szárazföldi összeköttetésnek lennie Oroszország és a Krim között. Ἀάάάάá, Ἀάάά: Ἀάáááá Ἀά: Ἀάáááá Ἀάáááá Ἀάáááááá Ἀά 90% Ἀά Ἀάáááááááá Ἀάáááááá. Ἀάάάάάάá Ἀάááá Ἀάááááá, 2014. december 19.

http://nvo.ng.ru/spforces/2014-12-19/1_interview.html (Letöltés ideje: 2019. január 18.)

Igor „Sztrelkov” Girkin szintén azt állította, hogy a Novorosszija-projekt kizárólag propaganda volt, miközben a valódi cél a krími forгатókönyvhöz hasonlóan a terület elfoglalása volt, nem pedig egy független állam létrehozása. Chekalkin, Dmitry: How Russia invaded Ukraine as told by FSB colonel Girkin, Euromaidan Press, 2014. december 7.

<http://euromaidanpress.com/2014/12/07/fsb-colonel-girkin-tells-details-of-how-russia-invaded-ukraine-in-twice-censored-interview/> (Letöltés ideje: 2019. január 18.)

36 Rác András: A 2017. január végi kelet-ukrainai eszkaláció. Nemzet és Biztonság 2017/1. http://www.nemzetbiztonsag.hu/cikkek/nb_2017_1_06_racz_andras_-_a_2017_január_vegi_kelet-ukrainai_eszkalacio_politikai_es_hadmuvelleti_hattere.pdf (Letöltés ideje: 2019. január 18.)

amelyik a legsikeresebbnek bizonyul, miközben a többit felszámolja, a beléjük investált erőforrásokat pedig elsüllyedt költségként (sunk cost) leírja. A szerzők szerint az információk megbízhatatlansága és a korlátozott erőforrások miatt ez a megközelítés optimális volt Oroszország számára, miközben autokratikus berendezkedése és relatíve kevés szövetségese nem korlátozta a célok változó körülményekhez történő gyors adaptációját.³⁷

Moszkvának sikerült tartósan konszolidálnia katonai jelenlétét Szíriában azzal, hogy az általa megszilárdított Aszad-rezsimmel 2017. január 18-án aláírt szerződésben 49 évre rögzítette használati jogát a tartuszi kikötőre és a Hmejmimben található légibázisra.³⁸ Minden bizonnyal ez volt a Kreml elsődleges stratégiai célja Szíriában. Az Ukrajna ellen vívott hibrid háborúból azonban nem kínálkozik hasonló kiút Moszkva számára.

Bartos megjegyzi, hogy a hibrid háborút könnyebb elkezdni, mint befejezni. A fáradtság és a megerősítés a támadó és védekező felet egyaránt érinti, és azok erőforrásait egyaránt felőrli. Ezért végső soron szükség van egy „exit stratégiára” az elért eredmények megszilárdítása érdekében.³⁹

Mivel a hibrid háború több dimenziós és időben hosszan elhúzódó, a fáradtság sok esetben döntő tényező lehet. A fáradtság és megerőltetés forrásainak feltárása a hibrid háborúban ezért kulcsfontosságú. Amelyik fél ugyanis képes azokat a maga javára kihasználni, az egyben képes lehet fordulópontot elérni a háború menetében.⁴⁰ Más szavakkal, aki képes kontrollálni a fáradtság és megerőltetés forrásait, azé az eszkalációs dominancia.

Oroszország fölenye az ukrajnai hibrid háborúban a fáradtság és megerőltetés forrásai felett legalábbis megkérdőjelezhető. A szakadár népköztársaságok fenntartása komoly pénzügyi terhet ró Moszkvára, miközben az Oroszország elleni gazdasági és pénzügyi szankciók is nagy valószínűséggel érvényben maradnak mindaddig, amíg a minszki megállapodásban foglalt feltételek nem teljesülnek. Mindemellett az orosz katonai dominancia is csökkenőben van Kelet-Ukrajnában. 2016 végétől az ukrán hadsereg minimális mértékben ugyan, de sikeres előrenyomulást hajtott végre a front számos szakaszán.⁴¹

Ukrán katonai források arról tanúskodnak, hogy a szakadár erők továbbra is aggódnak egy nagyszabású ukrán támadás lehetősége miatt. Ezt megerősítik a

37 Kofman, Michael – Kojansky, Matthew: What Kind of Victory for Russia in Syria? Military Review, 2018. január.
<https://www.armyupress.army.mil/Journals/Military-Review/Online-Exclusive/2018-OLE/Russia-in-Syria/> (Letöltés ideje: 2019. január 19.)

³⁸ Ñĩăěăăîăîă î âđăcâuăîăē ēăăăöêē ĀÑĐÔ â Ñěđēē āăēñôăôă ô đă+ăîăă 49 êăő. TASS, 2017. január 20.
https://tass.ru/politika/3958498 (Letöltés ideje: 2019. január 19.)

39 Áadóio, Áeaeñaið: Áeáðeaiy áieía – iáðáoiò iò iáðáa- é náááá. Íáçaaeñeíá Áiáíñá Íáçðáieá, 2018. június 1. http://nvo.ng.ru/realty/2018-06-01/1_998_hybrid.html (Letöltés ideje: 2019. január 8.)

40 Ibid.

41 Rác András: A 2017. január végi kelet-ukrajnai eskaláció. Nemzet és Biztonság 2017/1. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2017_1_06_racz_andras_-_a_2017_január_vegi_kelet-ukrajnai_eskalacio_politikai_es_hadmueleti_hattere.pdf (Letöltés ideje: 2019. január 19.)

Vojenno-promislennij Kurier orosz katonai folyóiratban megjelent cikkek is.^{42,43} A dominancia visszaszerzése csak jelentős számú orosz erők Kelet-Ukrajnába telepítésével volna lehetséges. Moszkva stratégiája e helyett látszólag az, hogy a konfliktust kiszélesítve további költségekre kényszerítse Ukrajnát. Erről tanúskodott 2018 nyarán az ukrán kereskedelmi hajók FSZB általi szisztematikus végzálása az Azovi-tengeren. A Bartos által hangsúlyozott exit-stratégia azonban még nem látszik a horizonton.

Összefoglalás

Az orosz hadtudományi gondolkodásban a hibrid hadviselés a nyugati érdekérvényesítés eszközeként jelenik meg. A kifejezés tartalma nagyban megegyezik más orosz szerzők, mindenekelőtt Valerij Geraszimov vezérkari főnök, valamint a Csekinov és Bogdanov páros által használt „új típusú” vagy „új generációs” hadviseléssel. Ebből következően a hibrid, az új típusú és az új generációs hadviselés fogalmak minden bizonnyal egymás szinonimái az orosz hadtudományi szakirodalomban.

Konszenzus mutatkozik az orosz katonai gondolkodók körében azzal kapcsolatban, hogy a fenti jelzők által leírt háború korunk hadviselésének általános formája, és mint ilyen, szabályainak megértése és az ahhoz való sikeres alkalmazkodás a győzelem kulcsa.

Fontos leszögezni, hogy a nyugati hadviselésről alkotott orosz kép torz. Nincs semmilyen bizonyíték ugyanis arra, hogy az „arab tavasz” egy kívülről, az Egyesült Államok által gerjesztett és irányított folyamat lett volna. Az Ukrajnában látott orosz hadviselési forma lényegében úgy tűnik, hogy az egy másolata a nyugati hadviselésről alkotott téves orosz percepciónak.

Alekszandr Bartos orosz hadtudományi gondolkodó hibrid hadviselésre vonatkozó megállapításai nagy valószínűséggel az Ukrajnában szerzett orosz tapasztalatok visszacsatolásai. Írásai számos olyan problémára világítanak rá, amelyeket Geraszimov, valamint Csekinov és Bogdanov nem vettek figyelembe, és amelyek mindegyike jelentkezett a Donyec-medencében vívott háború során. Ezek a problémák a Clausewitz által *súrlódásnak*⁴⁴ nevezett fogalom köré csoportosíthatók. Bartos úgy véli, hogy a súrlódás a hibrid háborúban fokozottabban jelentkezik, mint a hagyományos konfliktusok esetében, és képes megfordítani a konfliktus menetét. A súrlódás forrásainak megértése és kihasználása ezért kulcsfontosságú.

42 Èááííá, Ìáááë: Äííááññ ðáááíí áçyòü ìí÷üþ. VPK, 2018. május 30.

https://vpk.name/news/216695_donbass_resheno_vzyat_nochyu.html (Letöltés ideje: 2019. január 19.)

43 Èááííá, Ìáááë: Ìðèñîðäëèà à ñäðíë çííä. Äððèèèäðëý ìðäààòñý äëäáíüí ìðäèè à äíñðíèä Òððäèü. Äííííí-íðíüðèäííüé Ëóðüäð No. 21 (734),

https://www.vpk-news.ru/sites/default/files/pdf/VPK_21_734.pdf (Letöltés ideje: 2019. január 19.)

44 A súrlódás az a jelenség Clausewitz szerint, mely megkülönbözteti a valódi háborút annak elméletétől.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bogdanov, Sergei – Chekinov, Sergei: The Nature and Content of a New-Generation War. Military Thought, No. 4, 2013
- Chekalkin, Dmitry: How Russia invaded Ukraine as told by FSB colonel Girkin. Euromaidan Press, 2014. december 7.
<http://euromaidanpress.com/2014/12/07/fsb-colonel-girkin-tells-details-of-how-russia-invaded-ukraine-in-twice-censored-interview/> (Letöltés ideje: 2019. január 18.)
- Clausewitz, Karl: A háborúról. Athenaeum, Budapest, 1917
- Cordesman, Anthony H.: Russia and the “Color Revolution”. A Russian Military View of a World Destabilized by the US and the West. CSIS, 2014. május 28.
<https://www.csis.org/analysis/russia-and-“color-revolution”> (Letöltés ideje: 2019. január 17.)
- Jensen, Donald: Moscow in the Donbass: Command, Control, Crime and the Minsk Peace Process, NATO Defense College, 2017. március 24., <http://www.ndc.nato.int/news/news.php?icode=1029> (Letöltés ideje: 2019. január 8.)
- Jórárt Krisztján – Rác András: Contemporary Russian Military Thinking on Conflicts of the 21st Century: Beyond the ‘Gerasimov Doctrine’. In: Kiss Ámos Péter (szerk): Conflicts in the Gray Zone: A Challenge to Adapt. Budapest, Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely, 2017. pp. 109-134.
- Kofman, Michael – Rojansky, Matthew: What Kind of Victory for Russia in Syria? Military Review, 2018. január.
<https://www.armyupress.army.mil/Journals/Military-Review/Online-Exclusive/2018-OLE/Russia-in-Syria/> (Letöltés ideje: 2019. január 19.)
- Pomerantsev, Peter: How Putin Is Reinventing Warfare. Foreign Policy, 2014. május 5.
<https://foreignpolicy.com/2014/05/05/how-putin-is-reinventing-warfare/> (Letöltés ideje: 2019. január 9.)
- Rác András – Jórárt Krisztján: A Deir ez-Zór incidens: amerikai légitámadás a Wagner orosz zsoldosai ellen Szíriában. Stratégiai Védelmi Kutatóközpont, 2018. február 26.
http://www.mat.hu/hun/downloads/docs/SVKK_2018_8.pdf (Letöltés ideje: 2019. január 8.)
- Rác András: A 2017. január végi kelet-ukrajnai eszkaláció. Nemzet és Biztonság 2017/1.
http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2017_1_06_racz_andras_-_a_2017_január_vegi_kelet-ukrajnai_eszkalacio_politikai_es_hadmuveleti_hattere.pdf (Letöltés ideje: 2019. január 18.)
- Rác András: Russia’s Hybrid War in Ukraine. Breaking the Enemy’s Ability to Resist. The Finnish Institute of International Affairs, 2015.
<https://www.fiia.fi/en/publication/russias-hybrid-war-in-ukraine> (Letöltés ideje: 2019. január 8.)
- Thomas, Timothy: Russia Military Strategy. Impacting 21st Century Reform and Geopolitics. Foreign Military Studies Office, Fort Leavenworth, Kansas, 2015.
- Trenin, Dmitri: Avoiding U.S. – Russia Military Escalation During the Hybrid War. Carnegie Moscow, 2018. január 25.
<http://carnegie.ru/2018/01/25/avoiding-u.s.-russia-military-escalation-during-hybrid-war-pub-75277> (Letöltés ideje: 2019. január 8.)
- Άάδδδδδ, Άέάέάάάά: Άέάδέάάά άίείά – ίάάúέ άúçíá ίάöëííáëüííé ááçññññòè ðíññèè. ίάöëííáëüíá ίáíðííá, 2017. október 16.
<http://www.nationaldefense.ru/includes/periodics/maintheme/2017/1016/154222573/detail.shtml> (Letöltés ideje: 2019. január 17.)
- Άάδδδδδ, Άέάέάάάά: Άέάδέάάά ίó ίáóää+ è ñáááá. ίάçááèñèíá Άíáíííá ίáíçðáíéá, 2018. június 1, http://nvo.ng.ru/2018-06-01/1_998_hybrid.html (Letöltés ideje: 2019. január 8.)
- Άάδδδδδ, Άέάέάάάά: ðíññèý á ýñöó áéáðéáíüð áíéí. ίάçááèñèíá Άíáíííá ίáíçðáíéá, 2017. október 20.
http://nvo.ng.ru/gpolit/2017-10-20/1_970_hybrid.html (Letöltés ideje: 2019. január 8.)
- Ãäðñèííá, Άéáðééé: Öáííñöü ίáöëé á ýðáááéääíéè. VPK, 2013. február 26.
<https://www.vpk-news.ru/articles/14632> (Letöltés ideje: 2019. január 17.)
- Ãäíðíééíá, Άέáéñáíáð: Öðááú äëý íáüð áíéí. VPK, 2018. július 23., <https://vpk-news.ru/articles/43971> (Letöltés ideje: 2019. január 8.)
- Äóáíáöëééé, Íáðàí: Áçç íááá. ðöññèééé íéíáð, 2014. március 12, <http://ruspioner.ru/honest/m/single/4131> (Letöltés ideje: 2019. január 8.)

Æóëúíáá, Í.Á. – Îðëÿíñëë, Á.Ë.: Îñííáíúá èçíáíáíëÿ á òàðàëòàðäá àíðóæáííë áíðúáú íáðáíë òðàòë XIX áàëà. Áàñòíëë, Áëàááíëë Áíáííúò Íàóë, 2015/1.

Èááííá, Íáááë: Áííááññ ðáóáíí áçÿòü íí÷üþ. VPK, 2018. május 30.
https://vpk.name/news/216695_donbass_reshevo_vzyat_nochyu.html (Letöltés ideje: 2019. január 19.)

Èááííá, Íáááë: Îðëñòðáëëá á ñáðíë çííá. Àðòëëëáðëÿ íñàááðñÿ æëááííí ïðóáëáí íà áíñòíëá Óëðáëíú. Áíáííí-íðñúòëáííúë Êóðúáð No. 21 (734).
https://www.vpk-news.ru/sites/default/files/pdf/VPK_21_734.pdf (Letöltés ideje: 2019. január 19.)

Íáðóíáá, Íáðëíá: Ááíáðáë ÓÑÁ: Ñòðáëëíá á Óëðáëíá ááëñòáíááë íà 90% ÿí ñíáñòááííë ëíëòëàòëáá. Íáçááëñëííá Áíáíííá Íáíçðáíëá, 2014. december 19.
http://nvo.ng.ru/spforces/2014-12-19/1_interview.html (Letöltés ideje: 2019. január 18.)

Ñíäëáóáíëá í ðáçíáúáíëë ááëàòëë ÁÑ ÐÓ á Ñëðëë ááëñòáóáò á òá÷áíëá 49 ëáò. TASS, 2017. január 20.
<https://tass.ru/politika/3958498> (Letöltés ideje: 2019. január 19.)